

Voldens mange facetter – fysisk, psykisk, seksuel vold mod børn

Af Ingrid Leth, Institut for Psykologi, Universitetets psykologiske Klinik, Københavns Universitet.

Indledning

'Vold mod børn' er et emne som angår enhver. Siden revselsesretten i 1997 med et beskedent folketingsflertal blev ophævet, har det været forbudt i Danmark at slå børn¹. Modviljen mod ophævelsen var dengang stor, men efter 10 år kan vi med tilfredshed konstatere, at der ikke er tegn til, at revselsesretten bliver genindført. Forbuddet har signaleret, at begrebet 'vold mod børn' nu betragtes bredere end førhen, for det tolereres ikke længere, at forældre tjatter til eller ydmyger deres børn, men det betyder dog ikke, at børnene vokser op uden risiko for vold. Professionelle, der har med børn at gøre, har et skærpet ansvar for, at tegn på vold identificeres og indberettes til de sociale myndigheder, jf. Lov om social service, § 153 og bekendtgørelse af 5. december 2006. De professionelle skal have redskaber til at forebygge vold, handle på en mistanke, og behandle symptomer på vold.

De skal derfor kende de mange former, som vold mod børn kan have og ikke blot opfatte begrebet vold som identisk med børnemishandling, det vil sige den grove vold, som har været strafbar i mange år.

Vold mod børn i et børneretsligt perspektiv

At se på lovgivning og konventioner kan give et førstehåndsindtryk af, hvordan vi forholder os til emnet: vold mod børn.

Menneskerettighederne blev vedtaget i FN i 1949. Der skulle gå 40 år, inden man fik vedtaget rettigheder som angik børn (Hodgkin & Newell 1998). Danmark har ratificeret og derved bekræftet sin tilslutning til børnekonventionen i 1993².

Børnekonventionen indeholder 40 artikler. Børnekonventionen har haft umådelig stor international betydning, fordi det her blev fastslået, at børn har behov for særlige rettigheder, der både godtgør at de adskiller sig fra voksne og har krav på særlig beskyttelse og omsorg. Selvom Børnekonventionen er blevet ratificeret, er den ikke inkorporeret i dansk lovgivning. Det vil sige, at man ikke kan opfatte artiklerne i Børnekonventionen som gældende lov i Danmark. Imidlertid vil man finde alle de vigtige principper som del af dansk lovgivning, blandt andet i Lov om Social Service. Internationalt kom der med børnekonventionen en stigende interesse for at beskytte børn. Hidtil havde man hovedsageligt fokuseret på den medicinske behandling af børn, især vaccination. I midten af halvfemserne blev det klart, at børn har behov for særlig beskyttelse, "children with special needs" og begrebet "child protection" er blevet et omfattende emne inden for UNICEFs arbejdsområde. Det stod klart, at det ikke var tilstrækkeligt at vaccinere børn, hvis de bagefter blev børnesoldater, seksuelt misbrugt, eller udnyttet som arbejdskraft.

Verdenssundhedsorganisationen WHO, Geneve udgav i 2002 World Report on Violence and Health, og samtidig tog FNs generalsekretær Kofi Annan initiativ til en verdens-

¹ <http://www.boerneraadet.dk/sw188.asp>.

² Se note 1

dækkende undersøgelse af vold mod børn. Rapporten består af flere regionale studier og blev færdig i 2006³.

I Danmark er børn lovgivningsmæssigt beskyttet mod mange former for vold. At slå børn som led i opdragelsen er blevet definitivt forbudt gennem Lov om Forældremyndighed og Samvær 1997 § 2 stk. 2, der forbyder at slå børn. Den er blevet fulgt op af kampagner iværksat fra Børnerådet i slutningen af halvfemserne og fulgt op i 2005-06 af Styrelsen for Social Service kampagne "Vores ansvar". Set udefra har Danmark haltet bagefter lande som man kan sammenligne os med, hvad angår andre aspekter af vold. Ved den første verdenskongres mod seksuel udnyttelse af børn⁴ i 1996 i Stockholm lovede Danmark således, at man ville udforme en handlingsplan til bekæmpelse af seksuel vold mod børn.

Ved Second World Congress, i 2001 i Yokohama bekræftede Danmark løftet om en handlingsplan omhandlende seksuelle overgreb, og den blev offentliggjort i august 2003. I marts 2004 kom Regeringens handlingsplan om bekæmpelse af børnemishandling.

Definitioner af vold mod børn

Terminologiens oprindelse: Ordet 'vold' er beslægtet med det tyske ord 'Gewalt', der betyder magt. Sproghistorisk kan 'vold' både betyde magt og beskyttelse ('med djævelens vold og magt', men 'Gud i vold'). Centralt for begrebet 'vold' er, at der er en person, der er stærkere, ældre eller klogere, som kan foretage sig noget under anvendelse af magt(midler) og således, at der begås noget brutalt, et overgreb, en (grov) krænkelse, en uret eller således, at nogen lider skade, overlast derved (Fra Ordbog over det danske sprog). Definitionen omfatter både fysiske og psykiske krænkelse. Man kan også begå noget magtfuldt ved at underkaste sit barn en smertefuld lægebehandling, men her må ses på motivet, som er omsorg og forudseenhed, selvom behandlingen påfører barnet smerte, her og nu.

Man må også vurdere voldshandlingen i kulturelt perspektiv. At påføre sin datter kvindelig omskæring bliver i en anden kulturel sammenhæng betragtet som forudseende, men her erkender man de omfattende sundhedsskadelige følger, og anser det for vold mod pigen.

Det er let at fordømme fremmede kulturers skadelige vaner såsom børneprostitution, børnearbejde, og rekruttering af børnesoldater. Vi har også her i Danmark sendt børn ud af skolerne for, at de kunne arbejde hos bønder, der behandlede dem som husslaver. Det er gribende beskrevet hos Jøppe Aakjær (1911)⁵. Den store opmærksomhed for beskyttelse af børn mod vold skyldes dels den humanitære indflydelse med menneskerettigheder (1949) og børnekonventionen og det, at børn opdrages til demokratiske mennesker (jf. folkeskolens formål, lovbekendtgørelse nr. 1195 af 30. november 2006).

Forbedret videnskabelig indsigt om børns udvikling og behov påvirker holdningen til børn. Der eksisterer flere ord for vold med lidt forskellige betydning. Kari Killén (2006) bruger betegnelsen 'omsorgssvigt', som klart angår den relation, hvor den stærkeste part har en omsorgsfunktion som kan svigte. 'Børnemishandling' er et følelsesladet ord, som oftest vil omfatte den mest brutale kyniske behandling af et barn. At 'revse' er et gammeldags udtryk og betegne den korporlige afstraffelse i opdragelsesøjemed. Den kan foregå både

³ <http://www.violencestudy.org/r25>

⁴ World Congress Against Commercial Sexual Exploitation, www.csecworldcongress.org/en/

⁵ Vold mod børn er velbeskrevet i litteraturen jf. Knuth Beckers romaner om Kai Gøtsche (1932) (se endvidere link i referencer).

verbalt og fysisk og betyder at afrette, opdrage eller disciplinere barnet. 'Vanrøgt' minder om omsorgssvigt, fordi forældrene har en pligt til at sørge for eller 'røgte' barnet (selvom dette gamle ord mest benyttes til at omfatte omsorgen for husdyr). 'Misbrug' anvendes om seksuelle overgreb, men ordet er kritisabelt, da det jo forudsætter en korrekt brug. Derfor er 'vold mod børn' blevet den samlede betegnelse, som ikke udelukkende går på relationen mellem omsorgsgiver, men på alle, der er i kontakt med barnet.

I udviklingspsykologien er begrebet 'vold' i forbindelse med børn ofte forbundet med aggressive tendenser hos børn eller risiko for ungdomskriminalitet (Papalia, Olds, & Feldman, 2002). Hos Berk (2000) findes imidlertid et kapitel om "Child Maltreatment" (mishandling af børn), hvori hun understreger, at det er vigtigt ikke at have en for snæver definition. Fra professionel side er det et relativt nyt fænomen at beskæftige sig med vold mod børn. Kempe med flere beskrev i 1960 "The Battered Child Syndrome" som et opgør med børnelægers manglende vilje eller evne til at genkende tegn på vold mod børn.

Nedenstående model er bearbejdet fra Berk (2000)

Kategorier	FYSISK VOLD	PSYKISK VOLD OG PSYKISK FORSØMMELSE	VANRØGT, FYSISK FORSØMMELSE	SEKSUEL VOLD
Dimensioner				
AKTIV	Udsætte børn for fysisk vold, tilfældigt eller som korporlig afstraffelse	Verbalt /skælde ud, udsætte for ydmygende behandling, trusler, løgne, vrangforestillinger	Yde fejlagtig omsorg, udsætte for livsfare etc.	Seksuelle overgreb. Seksuel udnyttelse af børn
PASSIV	Lade børn overvære vold i familien, såsom hustruvold	Forhindre børns skolegang eller fritidsinteresser. Manglende stimulering □ FTT (failure to thrive)	Uden pasning eller fysisk omsorg, undlade vaccinationer og sundhedspleje	Vise pornografi for børn, lade børn overvære sex.

Modellen er kategorial og har til hensigt at skabe et overblik. Der vil være glidende overgange mellem kategorier og grader af vold. I alle former for vold er der selvsagt en psykisk komponent. Det er den individuelle forarbejdning og oplevelse af volden. Kun psykisk vold kan optræde alene. Her er ikke taget stilling til motiverne bag voldshandlingen, om det var en fejltagelse, om den voksne var temperamentsfuld eller uden selvkontrol. Her ses kun på de aktuelt forekommende aktive handlinger eller undladelser, den passive vold (Creighton, 2002).

Fysisk vold, korporlig afstraffelse, fysisk disciplinering

Den fysiske vold præsenteres i den første søjle. Den angår det, man umiddelbart forbinder med vold, det vil sige påføring af kropslig smerte gennem slag, spark, brændemærkning skoldning, kvælertag eller lignende.

Flere internationale undersøgelser viser, at især små børn udsættes for fysisk vold, især før de lærer at tale. (Browne 1997). Skaderne kan være fatale. Når man rusker et spædbarn, så det får "shaken baby syndrome", kan det give blodansamlinger i hjernen og blindhed og brud på overarme og ribben.

Hvorfor er det ufornuftigt at slå/revse børn/straffe korporligt?

1. Fysisk afstraffelse skaber angst og usikkerhed
2. Fysisk afstraffelse hæmmer indlæring
3. Fysisk afstraffelse lærer børnene at blive aggressive
4. Fysisk afstraffelse lærer børnene, at konflikter skal løses med vold.

De færreste forældre vil under normale omstændigheder af sadistiske impulser begynde at slå børnene. Hvad sker der i forældrene? De vil ofte have prøvet flere ting eller, hvis de er utålmodige, impulsive eller påvirket af alkohol eller stoffer, vil de skabe en egen indre accept af, at børnene er umulige og, at de gør forældrene magtesløse og, at de derfor er i deres gode ret til at bruge voldelige adfærd til at stoppe børnene. Børn kan blive sydebukke. De tillægges skylden for, at forældrene ikke kan gøre, hvad de vil, eller et enkelt barn kan tillægges særlige personlighedstræk, der legitimerer, at dette barn skældes mere ud og straffes hårdere end de andre børn i familien. Det vil ofte være disciplinære handlinger (for at få børnene til "at makke ret"). Forældrene bruger deres fysiske overmagt for at stoppe eller forhindre en uønsket adfærd hos barnet. Misbruget af magten sker, når forældrene tilføjer børnene en fysisk afstraffelse, som tager overhånd, og derfor har det været vanskeligt at forstå for mange forældre og opdragere, at korporlig afstraffelse af børn er en form for vold.

I England har man undersøgt, om der er særlige risikofaktorer, som kan få forældre til at optræde voldeligt mod deres børn (Browne 1985). Stressfaktorer, såsom arbejdsløshed eller økonomiske problemer samt det at være enlig forsørger kan være medvirkende til, at forældre optræder voldeligt over for deres børn. Vi har ikke tilsvarende undersøgelser fra Danmark, men lovgivningen tilsigter, at man kan bistå trængte familieøkonomisk og socialt som en forebyggende foranstaltning.

I England og USA rapporteres der hyppigere tilfælde af hustruvold end tilfælde af vold mod børn, hvilket kan undre, da disse fænomener er sammenhængende, både fordi man lærer voldelig adfærd af sin vigtigste omsorgsgiver og, at man udsættes for passiv fysisk vold ved at bevidne en fars eller stedfars vold mod en mor.

Det er vanskeligt at sætte tal på omfanget af fysisk vold mod børn. Det holdes ofte skjult. Det er et følsomt emne at spørge forældre og børn om. Der foreligger to undersøgelser om danske forhold. Else Christensen (2001) finder 6- 10 % procent af forældre slår deres børn. Helweg-Larsen og Larsen (2002) har i deres undersøgelse af unges trivsel fundet, at 6 % af over 5000 femtenårige er blevet slået og har oplevet vold i hjemmet. Tallet skal tages med forbehold, da børn ofte er loyale og kan være tilbøjelige til at underrapportere om forhold i hjemmet.

Den passive side af den fysiske vold forekommer, når børn vokser op i voldelige miljøer. At opleve at ens mor udsættes for vold, er som allerede nævnt børnemishandling. Desuden påvirkes børn af forældrenes holdning til vold. Børn kan vokse op i voldforherligende miljøer, hvor forældrene tolerer, at børnene løser indbyrdes konflikter ved at slå.

Den psykiske vold

Overordnet kan psykisk vold forstås i de nedenstående kategorier (baseret på Glaser & Prior 2002)

1. Følelsesmæssig utilgængelighed, afvisning og forsømmelse fra den primære omsorgsperson
2. At tillægge barnet dårlige egenskaber
3. At stille udviklingsmæssigt utilpassede eller inkonsistente krav og forventninger til barnet
  - i. At pace barnet frem ud over dets evner og udviklingsniveau
  - ii. At overbeskytte og begrænse udfoldelsesmuligheder for barnet
4. At undlade at respektere barnets personlighed og psykologiske grænser
  - i. At bruge barnet til at tilfredsstille forældrenes psykologiske behov
  - ii. Manglende evne til at skelne mellem barnets realitet og den voksnes formodninger og ønsker
5. At undlade at støtte barnets sociale tilpasning
  - i. At oplære barnet til kriminalitet
  - ii. Undlade at sørge for passende intellektuel udfordring

Ved enhver voldelig handling er en psykisk komponent (Wolff, 2004), f.eks., at barnet føler sig ydmyget og forkastet ved at blive slået. Flere undersøgelser peger på, at den psykiske vold har de længstvarende konsekvenser - arret på sjælen.

Den psykiske vold foregår inden for rammerne af barnets primære tilknytningspersoner, dvs. forældrene. For børn, der ikke bor hos deres forældre, kan andre omsorgsgivere eller lærere/pædagoger blive de betydningsfulde voksne, som kan misbruge deres magt og skade barnet psykisk.

Volden kan foregå på flere måder: *Verbal vold*: Man kan blive voksen og stadig huske de ydmygende ord, som ens lærer betegnede en med. Gennem ordene bliver man tillagt egenskaber eller personlighedstræk, som man ikke nødvendigvis har (som punkt 2). Undertiden kan det være nyttigt at overveje den måde, man taler til børn, som ofte i en travl hverdag foregår i et konstant udskældende tonefald, som man ikke ville anvende over for voksne. Sigsgård har i bogen "Skældud" (2002) gjort opmærksom på disse forhold. I daginstitutioner med dårlig voksen-normering bliver det ofte en del af dagligdagen, og man kan frygte, at den vrede henvendelsesform mister sin virkning og så blot forstærkes eller, at børnene kommer til at opfatte skældud som en form for støj, man skal undlade at reagere på.

Kari Killén anvender betegnelsen *børn, som opfattes anderledes, end de er* (Killén 2006). Det kan svare til punkterne 2 og 4 i ovenstående kategorisering. Dette forklarer, hvordan forældre, som ikke er misbrugere eller psykisk syge, kan terrorisere deres børn ved at tillægge dem skylden for alle problemerne og gøre dem til en askepot i familien.

Eksempel: En enlig mor til tre mindre børn kunne for at genvinde kontrollen med børnene sige, at nu, gik hun sin vej, hun tog frakke på og smækkede døren efter sig. Børnene blev ude af sig selv over at være forladt, og moderen ventede udenfor til hun fandt, at hun kunne styre børnene. Hun kunne ikke se, at der var noget galt med denne strategi, fordi hun opholdt sig i nærheden af lejigheden.

De psykisk syge forældre: Den psykisk syge mor, som inddrager børnene i sine vrangforestillinger (en *folie à deux*), begår i praksis en voldelig handling, selvom hun ikke vil det (Glaser & Prior, 2002). Børnene får et stort ansvar for forældrene, fordi de ofte

bliver konfronteret med, at den syge af forældrene har det så dårligt og, at børnene derfor må tage voksenansvaret.

Forældre med et misbrug af stimulerende stoffer, sedativa, alkohol, eller et blandingsmisbrug: børnene bliver hyppigt konfronteret med, at forældrene prioriterer deres adgang til stimulanser over børnenes behov.

Undertiden ses en overinvolvering eller overidentificering med børnene, som er dikteret af forældrenes egne behov som eksempelvis en tro på, at børnene er syge, og udvikling af et falsk symptomkompleks, som medfører, at børnene udsættes for medicinske undersøgelser og indgreb. Her kan være tale om en glidende overgang fra forældre, som lettest kan give børnene omsorg, når børnene fejler noget, og til syndromet *Münchhausen by proxy* (falder ind under punkt 4 ii). Det kaldes denne forholdsvis sjældne form for børnemishandling, hvor forældrene påfører deres børn sygdomme, undertiden ved aktivt at påføre dem symptomer. Tilstanden identificeres undertiden, fordi forældrene bliver oprørte, hvis deres mistanke om sygdom bliver afkræftet af lægerne og ikke som forventet bliver beroliget af lægernes afvisning af sygdom.

Den passive form af psykisk vold forekommer, når forældrene undlader at indføre deres børn i den givne kultur og de muligheder, der eksisterer for udfoldelse. Understimulering af små børn under et år kan have livstruende konsekvenser - mentalt retarderede forældre, som ikke reagerer på spædbørns gråd og behov for tæt kontakt med en omsorgsgiver. Forældre, som undlader at sende børnene i skole, fordi forældrene har brug for dem i hjemmet. Det kan være forældre, der opdrager børn til kriminalitet.

Følger af psykisk vold: Psykisk vold kan påvirke

- Barnets sindstilstand (tristhed, depressive tendenser)
- Adfærd (adfærdsvanskeligheder, småbarnlig adfærd)
- Udviklings- og skolemæssige færdigheder
- Sociale relationer i forhold til jævnaldrende
- Fysisk udvikling (se eksempel herunder)

Imidlertid skal man være opmærksom på, at følger af psykisk vold meget vel kan have andre årsager. Det er ikke muligt at beskrive symptomer, som kun kan skyldes psykisk vold.

Failure to thrive (FTT) er en betegnelse for spæde børn, som ikke vokser og udvikler sig normalt, måske ikke spiser tilstrækkeligt, uden man kan finde objektive grunde hertil. Når et sådant fund gøres i medicinsk regi, bør det altid undersøges, om der har været tilfælde af vold mod barnet.

Inden for den pædagogiske verden er der kommet fokus på begrebet *mobning*. Mobning er hidtil blevet anvendt til at betegne fysisk eller psykisk vold blandt jævnaldrende i skoler eller blandt voksne på en arbejdsplads. Tidligere er mobning ofte blevet bagatelliseret som drilleri, og som en form for indbyrdes justits. Flere undersøgelser (Rabøl Hansen og Christensen, 2004,) har peget på, at fænomenet kan være smertefuldt og psykisk belastende⁶. De voksne kan have stor indflydelse på forekomsten og udbredelsen af mobning. I familierne kan det være verbal chikane, udstilling eller nedværdigelse mellem søskende, og de voksnes andel er mangel på indblanding eller stiltiende accept.

---

⁶ Helle Rabøl Hansen præsenterede på en konference d. 11. oktober 2006, mobning som en form for social vold.

Vanrøgt og forsømmelse

Vanrøgt og forsømmelse er en vanskelig kategori til at bestemme vold, fordi vanrøgt ofte kan blandes sammen med følger af fattigdom (Dubowitz, 1994), men den ses også i økonomisk stabile familier (Glaser & Prior, 2002). Der vil være en glidende overgang fra den psykiske vold til vanrøgt, som kan betragtes som manglende engagement og afvisning af barnets fysiske behov i modsætning til den psykiske vold, hvor omsorgsgiveren har en hensigt med sin adfærd (Killén), hun skelner mellem følelsesmæssige vanrøgt, som et manglende engagement og den psykiske vold, som et stærkt irrationelt engagement. Ligeledes peger Claussen & Crittenden (1991) på, hvor vanskeligt det kan være at adskille de risikofaktorer, der associeres med vanrøgt og forsømmelse fra dem, der associeres med den direkte fysiske vold.

Understimulation af små børn.

Det har været en del af anerkendt børneopdragelse at anbringe små børn på døgninstitutioner uden den nødvendige stimulation. Lige siden tredverne har vi kendt til forskning, der påviste denne form for vold (Spitz, Bowlby). Det er imidlertid stadig et omfattende problem i de lande, som tidligere hørte til Østblokken, såsom Rumænien, Bulgarien og Letland, at der anbringes små børn på døgninstitution, og at man heller ikke her har fået skabt de rette alternative løsninger i form af plejefamilier.

Den passive vanrøgt kan være samfundets omsorgssvigt

På gammeldags døgninstitutioner, som kan findes i f.eks. de oven for nævnte lande, er der op til 10-12 småbørn, der passes af en – to voksne. Denne form for omsorgssvigt fører til stærkt forsinket udvikling på alle områder, såsom rokkende bevægelser og social afstandtagen. Undersøgelser har vist, at hjernen ikke vokser (Perry, 2000). Undertiden er disse skader uoprettelige, og barnet vil fungere som intellektuelt retarderet. Imidlertid kan en intensiv træning og placering i pleje- eller adoptivfamilier rette op på de påførte skader (Rutter, M1998).

I FNs globale rapport om vold mod børn findes en anbefaling, hvor det frarådes at anbringe børn under 3 år på døgninstitution⁷.

Forekomst af psykisk vold og vanrøgt er problematisk at udsige noget eksakt om, men det anslås at være den mest udbredte form for vold, også fordi den ledsager andre former for vold.

Den seksuelle vold

Definition og afgrænsning

Der er flere definitioner på seksuelle overgreb mod børn og unge, som kan supplere hinanden:

- At inddrage børn og unge i seksuelle aktiviteter, som de ikke forstår, og som de ikke kan give informeret samtykke til, og som strider imod sociale tabuer omkring familiemedlemmernes indbyrdes roller (Schechter & Roberge, 1976).
- At en ung eller voksen udnytter et barn eller en ung til seksuel stimulering eller tilfredsstillelse. Det spænder fra fremvisning eller involvering i pornografi til gennemført samleje eller børneprostitution. Det umodne offer har ikke autoritet eller styrke til at afvise aktiviteterne, som offeret ikke rigtig forstår, men som enten straks eller senere opfattes som seksuelt krænkende (Renvoize, 1993).

---

⁷ Anbringelser på døgninstitutioner skal være absolut sidste mulighed. Spæde og små børn bør anbringes i plejefamilier. P112 (a) (forfatterens oversættelse)

De seksuelle overgreb kan opdeles i den relationen, der er mellem offer og krænker (gerningsmand):

- Seksuelt grænseoverskridende handlinger mellem børn
- Incest
- Pædofili
- Børneprostitution og børnepornografi

Undertiden skelner man mellem overgreb begået uden for eller inden for familien.

De seksuelle overgreb kan også beskrives ud fra hvilken form for overgreb, der kan være tale om:

- Ekshibitionisme (en voksen, der blotter sine genitalier foran barnet)
- Seksuel berøring af barnet (i straffeloven kaldt anden kønslig omgængelse)
- Forsøg på voldtægt
- Voldtægt, dvs. penetrering af vagina eller endetarm
- Ikke fysiske seksuelle overgreb⁸
- Passiv seksuel vold⁹

Man lægger vægt på karakteren af den seksuelle handling, idet den skal være åbenlyst seksuel efter samfundets normer, samt på barn-voksen-relationen.

Hvis de seksuelle handlinger udspiller sig *mellem to børn eller unge*, vil man ikke anvende betegnelsen 'overgreb', men derimod som seksuelle grænseoverskridende handlinger mellem børn. Det er ikke strafbare handlinger. Man må i hvert tilfælde undersøge magtforholdet mellem de to for at afklare, om der er tale om seksuelt overskridende handlinger, eller om en gensidig jævnbyrdig seksuel leg. Ofte har det ene barn været udsat for et seksuelt overgreb tidligere fra en ung eller voksen og udspiller dette i sin leg med det andet barn. Undertiden vil man henvise til rådgivning og behandling f.eks. til Projekt Janus, som er et ambulante behandlingstilbud for unge krænkerere.

Incest. Ordet er latin og betegner "ved religionen forbuden utugt som besmitter og besudler, gør moralsk uren". En dansk betegnelse er blodskam. Incest er i Danmark kommet til at dække over alle former for seksualitet mellem voksne og børn og derved sidestilles med begrebet 'seksuelle overgreb' eller 'seksuelt misbrug', men betegnelsen bør kun benyttes, som straffeloven definerer det om seksuelle forhold mellem nærtbeslægtede i nedadstigende linje, fædre eller mødre med deres børn, bedsteforældre med deres børnebørn og mellem søskende indbyrdes. Incest er et globalt tabu og strafbart næsten overalt i verden, men retshåndhævelsen kan være forskellig.

Kun en lille gruppe af krænkerere er *pædofile*. Det betyder at de har rettet deres seksualitet mod børn. De vil derfor finde lejligheder til at omgås børn på venskabelig fortrolig fod, således at de efterhånden kan få barnet til at acceptere seksualiteten som

---

⁸En særlig form for seksuelle overgreb er *ikke-fysiske seksuelle overgreb*, blandt andet belyst i en dansk undersøgelse. (Larsen, Leth & Maher, 2000). En mand blev flere gange dømt for at have ringet til en lang række børn, som han under alvorlige trusler fik til at foretage sig seksuelle handlinger. En del af børnene blev traumatiserede fordi havde følt sig i livsfare.[0]

⁹*Passiv seksuel vold* foregår, når forældre ikke adskiller deres eget intime liv fra børnene. Når voksne lader børn se pornografi, enten som film eller billeder, hvor børnene ofte ikke forstår indholdet og kan blive forskrækkede over, hvad de oplever. Det kan være børn, som vokser op hos mødre, der driver prostitution fra hjemmet.

normalt samvær mellem barn og voksen. Den voksne misbruger barnets tillid. Fremgangsmåden til at få barnet overtalt og lokket med uden brug af egentlig tvang kaldes grooming.

Metoden bruges undertiden på internettet eller i chat rooms. Grooming får barnet til at føle, at det selv har villet de seksuelle handlinger, er medskyldig og derfor skammer sig over dem uden at turde betro sig til andre. Skammen bidrager til barnets følelse af stigmatisering. "Der er ingen andre end mig i verden der kommer ud for dette".

Børneprostitution i Danmark har været drøftet, og Danmark har aflagt rapport til komiteen for menneskerettigheder i forbindelse med en opfølgning på tillægsprotokollen til Børnekonventionen, som omhandler salg af børn, børneprostitution og børnepornografi. Det skønnes, at mellem 1-2 % af unge fra tid til anden har været udsat for at blive økonomisk udnyttet ved betalt sex.

Når det gælder både børneprostitution og *børnepornografi* anslås problemet omfangsmæssigt at være langt mindre end andre former for seksuelt overgreb, især når vi ser på risikoen for etnisk danske børn¹⁰.

Imidlertid udgør de åbne grænser en risiko for, at Danmark ubemærket kan få et omfattende problem med prostitution af mindreårige, det vil sige alle under 18 år, fra Afrika, Asien eller Østeuropa.

Forekomst af seksuelle overgreb

Da der kan være forskellige måder at definere seksuelle overgreb på, vil man få forskellige tal for forekomsten hertil kommer, at der er mange mørketal. I en omfangsundersøgelse baseret på et repræsentativt udsnit af en befolkning, sendte man spørgeskemaer ud til 2000 mennesker, fik en svarprocent på 66 og fandt en forekomst på 10 % (Leth et al 1988). I en senere undersøgelse (Helweg- Larsen og Larsen 2002) blev 5829 unge spurgt om seksuelle erfaringer med ældre personer og rapporterede, at de (15,9 % piger og 6,7 % drenge) op til deres 15 års alder havde oplevet overgreb, som var strafbare efter dansk lovgivning.

Mænd og kvinder som krænker

Det er hyppigst mænd, som foretager seksuelle overgreb mod børn, både når ofrene er piger og drenge. Forældre advarer oftest imod den fremmede, som krænker, overfalder eller lokker barnet med sig, men det er et sjældent fænomen. Man kan selvsagt ikke advare et barn mod folk i dets nærhed, som forældrene har tillid til. De fleste af de seksuelt krænkede børn kender på forhånd krænkeren. I de fleste tilfælde er det mennesker uden alvorlig psykopatologi, der bruger et barn seksuelt. Det kan være mors samlever, naboens far, storebrors ven, eller det kan være en voksen, som har en professionel kontakt med barnet. Den mandlige krænker kan mangle indlevelse i andre eller misforstår barnets kontaktforsøg som en voksensexuel interesse. Ofte vil krænkeren have en forvrænget opfattelse (distorted cognition), hvormed han legitimerer sine overgreb.

Kvindelige krænker: I en dansk omfangsundersøgelse (Leth et al, 1988) havde de adspurgte mænd i ca en fjerdedel af tilfældene være ofre for kvinder som den krænkende part. Ofte havde de ikke oplevet, at det var overgreb, men snarere forførelser, som på grund af drengenes alder har været strafbare. Kvinder kan passivt medvirke til seksuelle overgreb ved at undlade at gribe ind. De få tilfælde af kvindelige krænker inden for

---

¹⁰ "Tøndersagen" er et eksempel på børneprostitution, idet en far mod betaling lod mænd have samleje med en mindreårig datter.

familien har som oftest en egentlig psykisk lidelse og en svigtende realitetssans. Kvinder opdrages meget tidligt til at være omsorgsgivere, og man kan derfor antage, at de skal overskride langt større mentale tærskler, før de aktuelt misbruger børn seksuelt.

Børn, der er i særlig risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb

Forsømte og svigtede børn er mere tilbøjelige til at tage imod denne slags kontaktilbud end velstimulerede børn med gode sociale relationer. Børn med handicaps er ligeledes en udsat gruppe. De opfattes som lette ofre, da de kan have svært ved at gøre de voksne opmærksomme på, at de udsættes for overgreb. Det kan være høre- eller synshæmmede børn eller mentalt retarderede børn.

Skadevirkningerne ved seksuelle overgreb er afhængige af flere faktorer.

Finkelhor & Brown (1984) kommer ind på fire faktorer i teorien "The Traumagenetic Dynamics Model of Child Sexual Abuse", som de mener, er særligt traumeskabende:

- Barnets seksualitet traumatiseres (kærlighed og nærhed blandes sammen med seksualitet på et præmaturt niveau).
- Barnet føler sig svigtet, når personer, det stoler på, skader det.
- Barnet oplever sig stigmatiseret.
- Barnet føler sig magtesløst (voksen-barn fysiognomi)

Incest som årsag til psykisk følgevirkninger. Incest anskues særskilt på grund af den alvorlige skade, som det giver på et barns personlighedsudvikling, at der sker overgreb inden for den familie, som skulle være til beskyttelse for børn. Familien er derfor dysfunktionel.

Følgende indikatorer kan sige noget om risikoen for seksuelle overgreb inden for familien (Leventhal 1998).

- Ægteskabelige konflikter, hvis det medfører dårlig tilknytning mellem forældre og barn
- Hvis faderen var meget overbeskyttende
- Hvis forældre havde misbrug af alkohol eller stoffer
- Hvis forældrene var emotionelt ustabile

For at vurdere alvoren i et seksuelt overgreb kan følgende forhold inddrages (Furniss 1991):

1. alder ved misbrugets start
2. omfang af misbrug
3. grad af vold/trusler
4. aldersforskel mellem krænker og barn
5. relation mellem krænker og barn
6. manglende beskyttende forældrefigur
7. grad af hemmelighed (dvs. har barnet en klar realitetssans eller bliver barnet socialiseret til at opfatte overgrebene som noget naturligt)

Jo yngre et barn er som offer for seksuelle overgreb, jo højere grad af skade kan det få på barnets udvikling, og jo større risiko er der for, at det kan blive langvarigt. Graden af vold og trusler spiller en rolle, men den såkaldt kærlighedsfulde krænker kan forvirre barnet og gøre det usikkert på sine egne fornemmelser. Hertil kommer, at den kærlige krænker vil give opmærksomhed til et barn, som savner omsorg, og medfører ambivalente følelser. Barnet tager imod kontaktilbuddet, men vil hurtigt finde, at den krænkende voksne har andre hensigter med sin omsorg og bruger barnets

imødekommenhed til egen tilfredsstillelse. Denne proces er klart beskrevet i Kristian Ditlev Jensens bog "Det bliver sagt" (2001).

Forebyggelse af vold

Primær forebyggelse af vold mod børn kommer alle børn i landet til gode. Den foregår gennem lovgivning, værdier og traditioner, som gennemtrænger samfundet. Her kan peges på:

- Tradition for uddannelse af både piger og drenge (siden 1813)
- Ligestilling mellem kønnene
- Seksualundervisning
- Politisk og økonomisk stabilitet¹¹ (Leth 2005)
- Social omsorg og helbredsservice
- Underretningspligt for alle og især for professionelle
- Lovgivning
- Retshåndhævelse
- Børnekonventionen

Disse faktorer er påvirkelige for politiske ændringer og strømninger. Der kan ske fremskridt og tilbageskridt. Faktorerne kan se fornuftige ud, men måske holder de ikke i alle egne af landet eller samfundslag.

Udover love og myndigheder spiller det omgivende samfund en afgørende rolle i forebyggelse af vold mod børn. Er der mennesker i det nære miljø, som interesserer sig for den enkelte families trivsel, eller lever en given familie isoleret? Går børnene i daginstitution eller skole, hvor der er professionelle pædagoger og lærere, som har øje for et barns trivsel? Sådanne spørgsmål kan være med til at bestemme, hvorvidt der findes et tilstrækkeligt beredskab i det nære samfund.

Sekundær forebyggelse retter sig mod udsatte grupper, hvor risikoen for vold mod børn er større end i andre miljøer.

- Børn med handicap
- Børn anbragt uden for hjemmet
- Børn af fremmed herkomst såsom børn fra asylsøgende familier (Christensen og Andersen 2006)

I det multi-kulturelle samfund, som Danmark også er, er der segmenter, hvor vold mod børn betragtes som en acceptabel opdragelsesmåde, og derfor bør man målrette indsatsen mod disse forældre og miljøer.

For at hjælpe kommende forældre til at fungere som mere sikre og vidende forældre har Styrelsen for Social Service i 2006 påbegyndt et projekt *Klar til barn*, der henvender sig til forældre, der er i risiko for at reagere voldeligt over for deres børn. Det kan være med til at støtte og udvikle generelt forebyggende faktorer:

- En sikker tilknytning mellem mor og barn (Ainsworth 1978)¹²
- Følelsesmæssig nærhed til begge forældre
- Frimodige børn (der tør tale frit)

¹¹ Det er godt at være barn i Danmark. Ifølge UNICEF rapporten (report card 7, Innocente 2007) er vi nummer fire blandet de rige lande med hensyn til børns trivsel og udfoldelsesmuligheder.

¹² Vi skelner mellem Sikker tilknytning, Ambivalent og usikker tilknytning og Disorganiseret tilknytning

En tidlig indsats over for vold i familien har positiv effekt selv mange år efter. Det kan man se ved at sammenligne med de småbørn, som ikke fik del i indsatsen (Olds, 1994).

Den tertiære forebyggelse er den specialiserede behandling, der har til hensigt at udbedre skaderne af volden og hindre, at de breder sig yderligere, for eksempel til næste generation. Over for vold er det den mest kostbare og vanskeligst gennemførlige indsats. Der kan være en akut medicinsk indsats med diagnosticering og behandling af de fysiske skader, men som nævnt under psykisk vold kan de psykiske skader have langvarige følger. Her vil psykologisk behandling være relevant (Leth 2006). Psykologens arbejdsopgaver kan være:

- Diagnosticering
- Familieterapi
- Forældreuddannelse (formidling af viden om akutte og langtidsfølger af vold mod børn)
- Individuel legeterapi
- Gruppebehandling af børn eller unge

For at denne indsats kan lykkes, er det nødvendigt med et velfungerende tværfagligt samarbejde med de institutioner, som barnet er tilknyttet, såsom daginstitution, skole eller fritidsordning.

Sammenfattende

Selvom Danmark er højt rangeret med hensyn til børns trivsel (UNICEF 2007) må man være vidende om, at det ikke er en permanent situation, men at man konstant må udvikle viden og metoder, som kan identificere børns behov og med langt mere vægt på forebyggende tværfagligt arbejde.

Vi må gøre op med de historiske eksempler på hårdhændet behandling og manglende empati. Vores histories manglende omtanke kan gøre det nemmere at forstå andre etniske traditioner for børneopdragelse.

Med et højere vidensniveau om børn er tolerancen over for lemfældig og hårdhændet behandling af børn blevet skærpet betydeligt.

Den tætte sammenhæng mellem vold, magt og beskyttelse er vigtig inden for forældre-børn-dynamikken, fordi det er den intimsfære, som rummer den dybeste kærlighed, hengivenhed og omsorg. Derfor er det urovækkende, at den intimsfære, hvor der fostres sociale mennesker med en god selvfølelse og social omsorg for andre, samtidig kan være arnested for voldsudøvelse med vidtrækkende konsekvenser.

De sociale myndigheder kan ikke forhindre, at der sker mishandling og overgreb mod børn.

Megen vold mod børn foregår i social isolation. En vigtig tilgang i arbejdet med at forebygge vold mod børn er gøre sig klart, at privatlivets fred ikke gælder, hvis børns trivsel er truet.

Underretningspligten skal anvendes både af den enkelte borger og af de professionelle. Formålet med intervention i voldelige familier er ikke at fordømme, men at hjælpe, støtte og forbedre med den professionelle og veldokumenterede viden, vi har til rådighed.

Referencer:

Ainsworth, M D. S..(1978): *Patterns of attachment* Lawrence Erlbaum Associates Hillsdale, NJ

Bekendtgørelse nr. 1309 af 14.december 2004 om magtanvendelse overfor børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet

Becker, K. (1932) *Det daglige brød*, Hasselbalch; Gyldendal

Berk, L.E. (1989) *Child Development*, Boston: Allyn and Bacon

Bowlby, John (1980) *Attachment and Loss* (vol III) *Loss, sadness and Depression*, New York Basic Books

Browne , K. D. and Herbert, M. (1997): *Preventing Family Violence*. John Wiley and Sons

Browne, K. D. et al (2005): *A European Survey of the Number and Characteristics of Children less than Three Years old in Residential Care at Risk of Harm*. *Adoption & Fostering* , Vol 29, # 4. pag 23 – 33

Creighton, S.J. (2002) *Recognising Changes in Incidence and Prevalence*, cited in Browne, K.D.,

Hanks, H., Stratton, P., & Hamilton, C. (eds.) (2002) *Early Prediction and Prevention of Child Abuse: A Handbook*, Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.

Christensen, E. (2001) *Brug af legemlig afstraffelse i opdragelsen af 3-årige*, *Nordisk Psykologi*, 53 (1), pp. 47-71.

Christensen, E. og Andersen, K. V. (2006) *Livsvilkår for børn med familie på danske Asylcentre* Socialforskningsinstituttet

Claussen, A. & Crittenden, P. (1991) *Physical and Psychological Maltreatment: Relations among Types of Maltreatment*, *Child Abuse and Neglect*, 15, pp. 5-18.

Dubowitz, H. (1994) *Neglecting the Neglect of Neglect*, *Journal of Interpersonal Violence*, 9, pp. 556-560.

Finkelhor, D. & Browne, A. (1985) *The traumatic impact of child sexual abuse: A conceptualization*, *American Journal of Orthopsychiatry*,

FNs børnekonvention: www.boerneraadet.dk/sw193.asp

Folkeskolens formål: <http://www.laer-it.dk/gen/skolbib/fsformal.htm>

Glaser, D. & Prior, V. (2002) *Predicting Emotional Child Abuse and Neglect*, cited in Browne,

K.D., Hanks, H., Stratton, P., & Hamilton, C. (eds.) (2002) *Early Prediction and Prevention of Child Abuse: A Handbook*, Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.

Hamilton, C. & Browne, K.D. (2002) Predicting Physical Maltreatment, cited in Browne, K.D., Hanks, H., Stratton, P., & Hamilton, C. (eds.) (2002) *Early Prediction and Prevention of Child Abuse: A Handbook*, Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.

Hansen, H. R. & Christensen, B. (2004) *Mobbeland*, København: Gyldendal.

Helweg-Larsen, K. & Larsen, H.B. (2002) *Børns Trivsel år 2002 - en undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen*, København: Statens Institut for Folkesundhed.

Hodgkin, R. and Newell, P. (1998): *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (UNICEF, NYC and Geneva)

Jensens ,Kristian Ditlev (2001): *Det bliver sagt*, Gyldendal

Kempe, C.H., Silverman, B.T., Steele, P.W. & Silver, H.K. (1962) *The Battered Child Syndrome*. Journal of the American Medical Association, 181, 17 - 24

Killén, K.(2006): *Omsorgssvigt er alles ansvar*. Hans Reitzel

Klar til barn. <http://www.klar-til-barn.dk/>

Larsen, H.B., Leth, I. & Maher, B. (2000): *Obscene Telephone Calls to Children: A retrospective Study*. Journal of Clinical Child psychology, Vol. 29, 4, p. 626 - 632.

Leth et al (1988): Nordisk Psykologi

Leth, I. og Dichmann Wolff, L. (2006): *Vold mod børn* Psykolognyt

Leth, I. (2005): Child Sexual Exploitation from a Global Perspective. In Cooper, S. W., Estes, R. J., Giardino, A. P., Vieth, V. I. and Kellog, N. D.: *Medical, Legal & Social Science Aspects of Child Sexual Exploitation. A comprehensive review of pornography, Prostitution, and Internet Crimes*. G.W.Medical Publications, St. Louis, MO

Leth I. (2006) *Psykologisk behandling af mindre børn og deres familier efter seksuelle overgreb*. I Jill Mehlbye og Annette Hammerichs (Red.) *Seksuelle overgreb mod børn og unge* AKF forlag

Leventhal j. M. (1998): *Epidemiology of sexual abuse of children: old problems, new directions*, International Journal of Child Abuse and Neglect, ;22(6):481-91.

Myndighedslov nr. 387 af 14. juni 1997

National Statistics Online UK, www.statistics.gov.uk

Olds, D. L., Henderson, C. R. and Kitzman, H. (1994): *Does prenatal and infancy home visitation have enduring effects on the qualities of parental care giving and child health at 25 to 50 months of life?* Pediatrics, 93(1): 89-98.

Olweus, D.(1980): *Familial and Temperamental Determinants of Agressive Behavior in Adolescents Boys: a Causal Analysis*. Developmental Psychology, 16, 644 – 660

Ordbog over det danske sprog <http://ordnet.dk/ods/>

Papalia, D E,. Olds, S.W. & Feldman, R.D. (1975): *A Child's World - Infancy Through Adolescence*, McGraw Hill, Boston

Perry, B.D. (2000) The Neuro developmental Costs of Adverse Childhood Events, cited in Geffner, B. (ed.) (2000) *The Cost of Child Maltreatment: Who Pays? We All Do*, USA: Haworth Press.

Projekt Janus: www.projekt-janus.dk

Red Barnet Danmark (2006): *Fra kigger til krænker*

Renvoize J., (1993): *Innocence Destroyed: A Study of Child Sexual Abuse*, Routledge

Rutter, M., & O'Connor, T.G. (1999). Implications of attachment theory for child care policies. I J. Cassidy & P. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment theory and research*. pp. 823-844. New York: Guilford Press.

Rutter, M and the English and Romanian Adoptees (ERA) Study Team, (1998) *Developmental Catch-up, and Deficit, Following Adoption after Severe Global Early Privation*, Journal of Child Psychology and Psychiatry 39, no. 4: 465-476.

Schore, A.N. (2001) *The Effects of Early Relational Trauma on Right Brain Development, Affect Regulation, and Infant Mental Health*, Infant Mental Health Journal, 22, p. 201-269.

Sigsgård, E. (2002) *Skældud*, København: Hans Reitzels Forlag

Vores Ansvar: www.voresansvar.dk

UNICEF rapporten (report card 7, Innocente 2007)

WHO, (2002): Krug, E. G., Dahlberg, L. L. Mercy, J. A., Zwi, A . B. og Lozano, Rafael (2002) *World Report on Violence and Health*, WHO Geneva ISBN 924154561

Wolff, L.D. (2004) *The Consequential Impact of Child Abuse and Neglect: with Special Emphasis on Emotional Abuse and Neglect*. Kandidatafhandling, Københavns Universitet, Danmark.

Aakjær, J. (1911): *Da Hyrdedrengen skulde i Skoven* I Aakjær, J.: Frederik Tapbjergs Plogilde, Udvalgte fortællinger, Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag, se historien: http://www.adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgImg.xsql?p_udg_id=214&p_sidenr=43&hist=fmD&nnoc